

Tarsus Tarihi Ticaret Merkezinin Kentsel Mekân Düzeninde Değerlendirilmesi ve Koruma Önerileri*

Merve DENİZ¹, Nur UMAR^{2*}

¹ Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık ABD, 26000, Eskişehir

² Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 01010, Adana

¹ <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-6341-0264>

² <https://orcid.org/0000-0003-0296-3671>

*Sorumlu yazar: numar@atu.edu.tr

Araştırma Makalesi

Makale Tarihiçesi:

Geliş tarihi: 07.11.2022

Kabul tarihi:03.04.2023

Online Yayınlanma: 04.12.2023

Anahtar Kelimeler:

Tarihi ticaret merkezi

Geleneksel doku

Koruma

Tarsus

ÖZ

Bir devinim halinde olan kentler değişip gelişirken bünyelerinde konumlanan mekânların söz konusu değişimlerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu mekânlardan biri kent merkezleridir. Çalışma kapsamında ele alınan Tarsus kentinin ılıman iklimi, stratejik konumu ve limanının varlığı kentin önemli bir ticaret merkezi durumuna gelmesine katkı sağlamıştır. Ancak 19. yüzyılda Mersin'in liman kent olarak öne çıkmasıyla Tarsus geri planda kalmış ve zamanla ilçe statüsüne gerilemiştir. Dolayısıyla yerleşim, ticari faaliyetlerdeki aktifliğini yitirmeye başlamış ve zamanla modern alışveriş merkezlerinin inşa edilmesiyle de kent merkezi başka bölgelere kaymıştır. Böylelikle gittikçe mekânsal ve işlevsel özelliklerini kaybetmiştir. Günümüzde bu merkez Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin mevcut geleneksel yerleşim dokusunu değerlendirmek ve bölgenin potansiyelleri ile problemlerini tespit edip bu merkezin gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik koruma önerileri geliştirmektir. Araştırma kapsamında çeşitli kaynaklardan literatür taraması yapıldıktan sonra çalışma alanının mekânsal analizleri yapılmış ve ardından bu alanın problemleri ile potansiyelleri tespit edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda söz konusu yerleşimin gelecek kuşaklara aktarılması için koruma önerileri geliştirilmiştir.

Evaluation of Tarsus Historical Trade Center in Urban Space Layout and Conservation Suggestions

Research Article

Article History:

Received: 07.11.2022

Accepted: 03.04.2023

Published online: 04.12.2023

ABSTRACT

While the cities that are in a state of movement change and develop, it is inevitable that the spaces located within them will be affected by these changes. One of these places is urban centers. The temperate climate, strategic location and the presence of the port of Tarsus, which

* Bu makale, A. T. Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda Dr. Öğretim Üyesi Nur Umar danışmanlığında Merve Deniz tarafından hazırlanmış olan "Kentsel Bellek Bağlamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezinin Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Keywords:

Historical trade center
Traditional pattern
Conservation
Tarsus

is considered within the scope of the study, have contributed to the city becoming an important trade center. However, in the 19th century, when Mersin came to the fore as a port city, Tarsus remained in the background and declined to the status of a district over time. Therefore, the settlement began to lose its activity in commercial activities and over time, with the construction of modern shopping centers, the city center shifted to other regions. Thus, it gradually lost its spatial and functional properties. Today, this center is located in Şehitkerim Neighborhood. The aim of this study is to evaluate the existing traditional settlement texture of Tarsus Historical Trade Center and to identify the potentials and problems of the region and to develop conservation proposals for the transfer of this center to future generations. Within the scope of the research, after the literature review was made from various sources, physical analyzes of the study area were made and then the problems and potentials of this field were determined. In line with the data obtained, conservation recommendations have been developed to transfer the settlement to future generations.

To Cite: Deniz M., Umar N. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezinin Kentsel Mekân Düzeninde Değerlendirilmesi ve Koruma Önerileri. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2023; 6(3): 2247-2266.

1. Giriş

Kentler; toplumların bir arada yaşamsal faaliyetlerini devam ettirdiği, fiziksel ve sosyal yapının biçimlendirdiği mekânlardır. Tarih boyunca daima değişime uğrayan çok katmanlı yerleşimler olan kentler, toplumsal sürekliliği sağlamakta ve bireylerin kültürel yapısının birer kalıntısını oluşturmaktadır. Söz konusu kentlerin bünyelerinde konumlanan yapılar, kentsel dokular, vistalar ise yerleşime tarihi değer ile kimlik kazandırmaktadır. Boyer (1994), her kentin bünyesinde eskiye ait izlerin varlığından bahsederek bu izler sayesinde farklı kent yapılarının meydana geldiğini ifade etmiştir (Boyer, 1994). Ancak sanayileşmeyle birlikte değişmeye başlayan gereksinimlerin, modernleşme ve küreselleşme akımlarıyla devam etmesi bireylerin yeni alanlara yönelmesine ve beraberinde kentleşme sürecinin hızlanmasına neden olduğundan kentler, tek tipleşmeye doğru gitmektedir (Biol, 2007). Bakımsızlık, terk, vandalizm gibi tehlikelerle de tarihi kent merkezleri gittikçe arka plana atılmış, özgün doku ve yöresel değerler kaybolmaya başlamıştır.

Tarihi çevreler; geçmişte yaşamış toplumlardan günümüze gelen yerleşimlerden ve kalıntılardan oluşmakta olup yer aldıkları kentlerin süreç boyunca yaşadıkları izleri taşımaktadır (Ahunbay, 2004). Bu çevreler konumlandıkları kentlerin kültürel, sosyal, teknolojik öğeleriyle şekillenmekte ve bu sayede o kentin kimlik öğelerini meydana getirmektedir. Söz konusu öğeler tarihsel süreç boyunca birtakım değişimler ve dönüşümler geçirerek mevcudiyetlerini sürdürmüşlerdir. Fakat teknolojinin hızlıca gelişmesi yeni ihtiyaçların doğmasına zemin hazırladığından zamanla bu alanlar yeterli gelmeyerek fiziksel ve kültürel yapılarında değişiklikler yaşanmıştır (Akın ve İzgi, 2021). Nitekim tarihi dokuların korunmasının önemine dair ilk adım 1964'te Venedik Tüzüğü ile olmuştur. Bu kapsamda tek yapı ölçeğinden kentsel ölçeğe geçilerek bütüncül koruma önem kazanmıştır. Ancak hızlı kentleşme ile yaşanan çevresel sorunlar, toplumsal ve işlevsel değişimler tarihi çevrenin özgün bir biçimde muhafaza edilmesini zorlaştırmıştır (Enlil, 1992). 1975 yılında ise bu zorlukların çözülmesi için Amsterdam Bildirgesi ortaya konularak tarihi çevrelerin bütünlük koruma anlayışıyla

muhafaza edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda koruma çalışmalarında toplumun da göz önüne alındığı çözümlerin sunulmasına dikkat çekilerek tarihi çevrede yaşamsal faaliyetlerini sürdüren bireylerin korumaya katılımının gerekliliği belirtilmiştir (Aksoy ve ark., 2012).

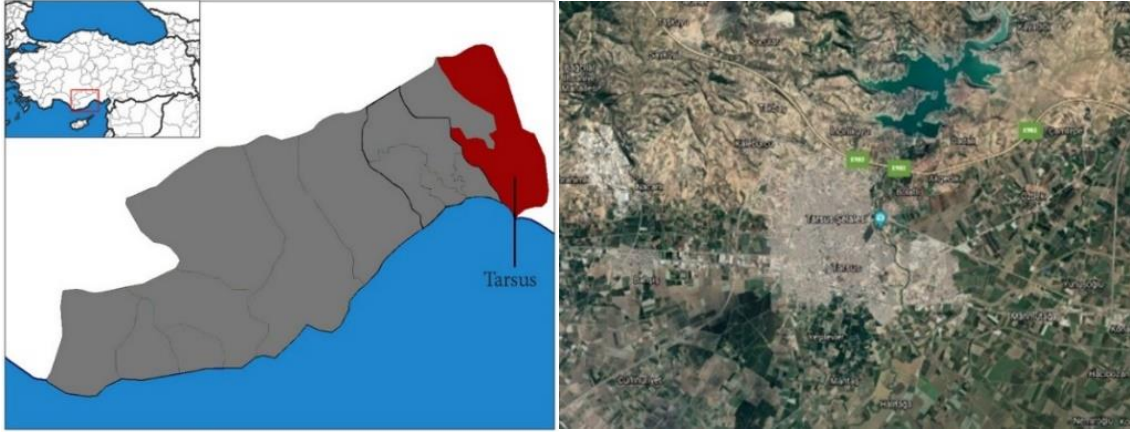
Tarihi yerleşimler, kent ile etkileşim halinde oldukları için kentlerin birer parçaları durumundadır. Özellikle kentlerde yaşamsal faaliyetlerini sürdüren toplumların tarihlerini, kültürlerini ve sosyal yaşantılarını gösteren değerli bölgelerdir. Bu nedenle kentlerin birer kimliklerini meydana getirmelerinin yanı sıra geleneksel dokuyu da yansıtmaktadırlar. Her ne kadar yerleşimlerin geçmişi hakkında bilgiler sunsalar da kentlerin gelişmesi sonucunda ihtiyaçlar artınca mevcut koşullara ayak uydurmakta zorluk çekmektedirler. Nüfusun hızla artması ve kentleşme gibi durumlar bu yerleşimleri etkilemiştir. Bu durumlar neticesinde özgün dokuları bozularak zamanla yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır (Gedik, 2015). Dolayısıyla bu yerleşimlerin korunması ile kültürel mirasın yitirilmesini önlemek ve gelecek kuşaklara aktarmak amaçlanmaktadır (Ahunbay, 2004). Bu bağlamda tarihi çevreye uygun koruma çalışmalarının belirlenmesi elzem olup muhafaza edilirken sürekliliklerinin sağlanması gerekmektedir. İlâveten söz konusu çalışmaların hem çağın ihtiyaçlarına cevap verecek hem de geçmiş ile geleceği birbirine bağlayacak bir köprü niteliğinde olması önem arz etmektedir (Erder, 1999).

Tarihi çevrenin kapsamında yer alan tarihi ticaret merkezleri, daima kentli tarafından tercih edilen ve toplumun ihtiyaçlarının karşılandığı kent merkezlerindeki kamusal alanlardandır. Konumlandıkları kentlerin kimliklerini yansıtmakta olup herkesin erişebildiği toplumun ortak kullanım yerleridir. Bireylerin bir araya gelerek iletişim kurduğu alanlar arasındadırlar. Dolayısıyla toplumların sosyalleşmelerine ve güzel vakit geçirmelerine katkı sağlamaktadırlar. İlâveten bu merkezlerde yer alan ticaret mekânları ile bu mekânların şekillendirdiği yollar ise kentsel dokuyu oluşturmaktadır. Ancak günümüzde değişen yaşam koşulları karşısında kullanıcılarının daha konforlu yapıları tercih etmesi nedeniyle geleneksel ticaret alanlarının işlevsellikleri azalmakta ve bakımsız kalarak özgün özelliklerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi de her geçen gün özgün özelliklerini yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalan kentlerden biridir. Tarsus, Regma Gölü ve ılıman iklimi sayesinde her dönem ticari faaliyetlerde aktif rol oynamıştır. Kent, 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetine girdikten sonra da ticaret merkezi olma durumunu daha da pekiştirmiş ve döneminin önemli ticaret merkezleri arasında yerini almıştır. Ancak 19. Yüzyılda Regma Gölü bataklığa dönüşünce kent liman özelliğini kaybetmiş ve gittikçe arka planda kalarak Mersin ile Adana illeri arasında kalan bir ilçe olmuştur. Tarihi ticaret merkezini meydana getiren bölge ise atıl bir duruma gelerek azalan işleviyle fonksiyonuna devam etmiş ve gelişigüzel müdahaleler geçirerek yetkililer tarafından göz ardı edilmiştir. Bu bölge günümüzde Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanan ve güneyde 3403., 3409., 3424., sokakları; doğuda Sayman Caddesi; kuzeyde Adana Bulvarı ve batıda Abdi İpekçi Caddesi ile sınırlanan alandır. Bu çalışma kapsamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin seçilmesinin nedeni yaklaşık 8000 yıllık varlığıyla değerli bir yerleşim yeri olup literatürde Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin korunmasına ve belgelenmesine dair çalışmaların

eksikliğidir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin mevcut geleneksel yerleşim dokusunu değerlendirmek ve bölgenin potansiyelleri ile problemlerini tespit edip bu merkezin gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik koruma önerileri geliştirmektir.

2. Materyal ve Metot

Çalışmanın materyalini Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi oluşturmaktadır. Tarsus ilçesi Mersin İli'nin en büyük ilçesi olup, Kilikya Ovası'nda bulunmaktadır (Şekil 1). Tarihi oldukça eskilere dayanan yerleşimin hem ılıman iklimi hem de Regma Gölü sayesinde ön plana çıktığı ve bu sayede çeşitli toplumların ilgisini çektiği tahmin edilmektedir. MÖ 1650'li yıllarda kentte ilk olarak Kizzuwatna Krallığı varlığını sürdürmüştür (Öz, 2012). Ardından Hitit, Kue, Asur, Pers, Kilikya, Selefkos ve Roma medeniyetleri tarafından ele geçirilmiştir. Bizans'ın hâkimiyetine girdikten sonra ise yerleşim, Araplar ile Selçuklular'ın saldırısına maruz kalmıştır (Zoroğlu, 1995). 1360 yılı itibariyle de Memlükler'in himayesine girince kentin yönetimi Ramazanoğulları Beyliği'ne bırakılmıştır (Öz, 2012). Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi dönüşünde bu beyliğe son vererek bölgeyi kendi topraklarına katmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar Osmanlılar tarafından yönetilmiştir (Zoroğlu, 1995). Ayrıca 19. yüzyılda Regma Gölü'nün bataklığa dönüşmesi ve beraberinde Mersin Limanının tüccarlar tarafından fark edilmesi Tarsus'un arka planda kalmasına ve kentin ticaret merkezi olma özelliğini kaybetmesine yol açmıştır. Çalışmaya konu olan bu tarihi merkez ise günümüzde Şehitkerim Mahallesi'nde konumlanmaktadır.

Şekil 1. Tarsus ilçesi (Deniz, 2021)

Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi, zaman içerisinde geçirdiği bakım-onarım çalışmaları ya da terk-bakımsızlık gibi nedenler sonucunda özgün özelliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla bu merkezin süreç içerisinde yaşadığı değişimi ortaya koyarak mevcut geleneksel dokusunu değerlendirip potansiyelleri ile problemlerini tespit etmek ve söz konusu merkezin gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik koruma önerileri geliştirmek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik öncelikle tezlerden, kitaplardan, makalelerden, Osmanlı Arşivi ile Tarsus Kudeb n Arşivinden yararlanılarak kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır. Ardından bölgede yerinde incelemeler yoluyla tespitler gerçekleştirilerek çalışma alanının mekansal analizleri yapılmıştır.

Yapılan araştırmalar ve analizler ışığında mevcut geleneksel yerleşim dokusu değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin gelecek kuşaklara aktarılmasına y6nelik çalışma alanının potansiyelleri ile problemleri açıklanmış ve bu doğrultuda koruma 6nerileri geliştirilmiştir.

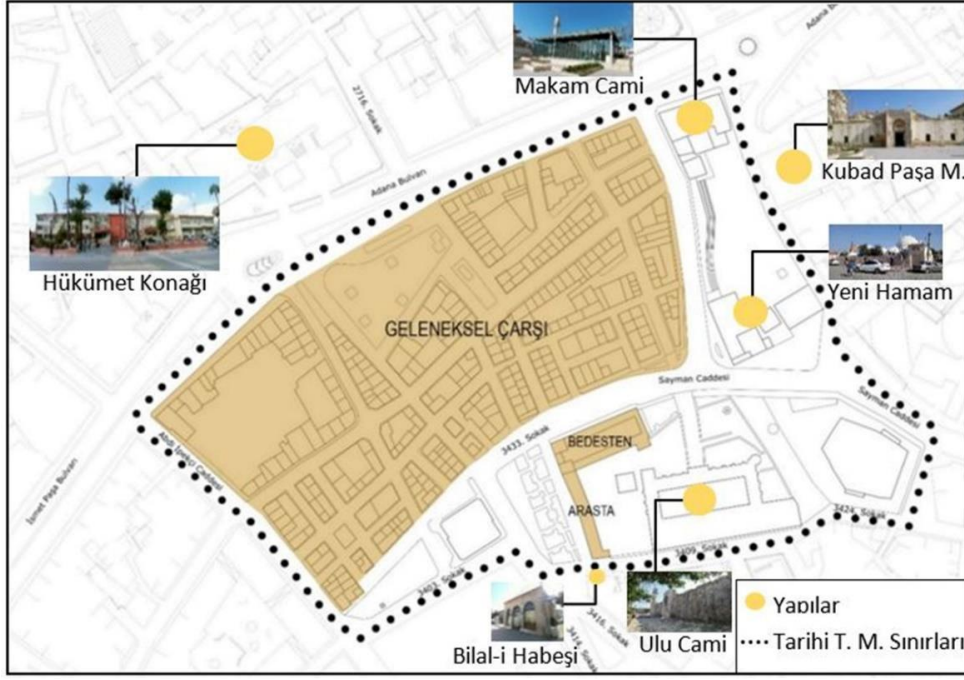
3. Bulgular

3.1. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin G6n6m6z Alan Sınırları

G6n6m6zde şehitkerim Mahallesi'nde konumlanan Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'ni g6neyde 3403. 3409. ve 3424. sokaklar; doğuda Sayman Caddesi; kuzeyde Adana Bulvarı ve batıda Abdi İpekçi Caddesi sınırlamaktadır (şekil 2). S6z konusu merkezde varlığını devam ettiren yapılar; Makam Cami, Ulu Cami, Yeni Hamam, Kırkkaşık Bedesteni ile bitişik nizamdaki arastası, geleneksel arşı ve konutlardır. Ayrıca G6n Hanı'ndan g6n6m6ze sadece tac kapısı kalmıştır. B6lgenin yakın konumunda ise Bilal-i Habeşi Mescidi, H6k6met Konağı ile Kubad Paşa Medresesi yer almaktadır (şekil 3).

şekil 2. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi sınırı, 2021 (Deniz, 2021)

Şekil 3. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi sınırı ile yakın çevresi (Deniz, 2021)

3.2. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin Tarihsel Gelişimi

Tarsus'un 19. yüzyıla kadar hem limana sahip olması hem de alışveriş yollarının kesişiminde konumlanması ticari faaliyetlerde ilerleyerek değerli ticaret merkezleri arasında yerini almasına katkı sağlamıştır. Özellikle 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmeye başlandıktan sonra ekonomik, mimari, eğitim ve kültürel alanlarda gelişerek kentte birçok han, bedesten, çarşı, arasta, kervansaray, medrese, hamam ve okul yapısı inşa edilmiştir (Öz, 2016) (Tablo 1).

Tablo 1. 16. Yüzyılda Kentteki Kültürel, Eğitim ve Ticaret Yapılarının Sayısı (Evliya Çelebi, 2005)

İlkokul	Hamam	Dükkan	Medrese	Han
7	2	317	6	2

Tarihi merkezde, bedesten, han, çarşı, arasta, kervansaray yapıları haricinde pazarlar kurulmuş ve terzi, ipekeci, semerci, bakkal, kasap, telis dokuyucu, tornacı, pamukçu, börekçi gibi çeşitli meslekler yer almıştır (Öz, 2016) (Tablo 2). 16. ve 17. yüzyılda alandaki sokaklara satışının yapıldığı ürüne göre kalaycılar, bakırcılar, kuyumcular gibi isimler verilmiştir (Matteson, 2007). 17. yüzyılda kente ziyarete gelen Evliya Çelebi, Ulu Cami'nin batı cephesine düşen tarafın kentin ticaret merkezini oluşturduğunu ve burada 2 adet hanın, 1 adet kapalı çarşının ve 400'den fazla dükkânın konumlandığını belirtmiştir (Deniz ve Umar, 2021).

Bir kentte han, dükkân ve kervansaray yapılarının sayıca fazlalığı kentin gelişmişlik düzeyini göstermektedir. Bu bağlamda Tarsus'ta inşa edilen bu yapıların sayısı 20. yüzyıl başlarına kadar daima artmıştır (Tablo 3). Kentte 1950'li yıllardan sonra sayısı ve konumu tam bilinmeyen pek çok han yıkılarak yerine yeni yapılar yapılmıştır. Bu yıkılanlar arasında bilinenler ise günümüzde Vakıfbank'ın yerindeki Saray Hanı, Şadırvanlı Otel'in yerindeki Şadırvanlı Han, Yeni Hamam'ın kuzeyindeki Gön Hanı ve Ticaret ile Sanayi Odası'nın güneyindeki Hindi Hamıdır (Ulutaş, 2012).

Tablo 2. 16. ve 17. Yüzyılda Tarsus'taki Meslekler (Deniz ve Umar, 2021)

Kentteki Meslek Grupları					
Bakkal	İpekçi	Terzi	Ekmekçi	Telis Dokuyucu	Demirci
Demirci	Kasap	Berber	Bozacı	Börekçi	Bakırcı
Kıraathane	Çayhane	Saraçhane	Tornacı	Derici	Kuyumcu
Pamukçu	Semerci	Kalaycı	Kahvehane	Ayakkabıcı	

Tablo 3. 1868-1901 Tarihleri Arasında Ticari Mekânların Sayıca Değişimi (Akgündüz, 1993)

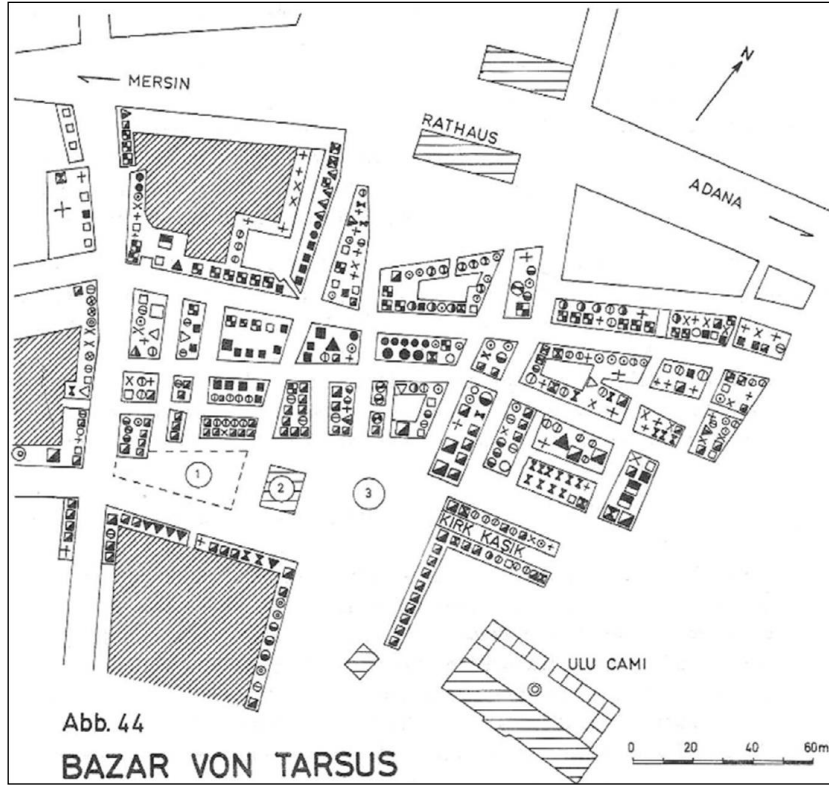
Ticari Mekan Sayısı			
Yıl/Tür	HAN	BEDESTEN	DÜKKAN
1868	9	1	830
1891	27	-	1087
1901	18	-	1297

19. yüzyıl itibariyle Regma Gölü'nün bataklık bir hal alması üzerine 20. yüzyılda Mersin limanı fark edilince ticaretin yönü bu limana doğru çevrilmiş ve Tarsus kenti gittikçe arka planda kalarak önem kaybetmeye başlamıştır. Zamanla ilçe statüsüne düşen kentin tarihi ticaret merkezinde 1886, 1923 ve 1930 yıllarında yangın çıkması sonucunda da birçok dükkân yanarak yıkılmıştır (Öz, 2016) (Şekil 4).

Şekil 4. 20. yüzyılda Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi (Tarsus Kudeb Arşivi, 2020-Öz, 2016)

20. yüzyılda kente gelip araştırmalar yapan Rother (1971), Tarsus'un tarihi ticaret merkezini; Şehitkerim mahallesinde konumlanan bölgenin oluşturduğunu ve bu bölgenin Osmanlı kent dokusundan izler taşıdığını belirtmiştir (Ünlü, 2009) (Şekil 5). Ayrıca 20. yüzyılın ortasından sonra ise modern alışveriş mekânlarının inşa edilmesiyle kentli bu mekânlara yönelmiş, söz konusu merkez ise azalan işleviyle köhneleşmeye başlayarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Şekil 6).

Şekil 5. 1690'lı yıllar civarındaki tarihi ticaret merkezi planı (Rother, 1971)

Şekil 6. Günümüzde Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi, 2021 (Deniz, 2021)

3.3. Mekânsal Analizler

Çevresel unsurlar, ulaşım durumu, ada-parcel, dolu-boş, mülkiyet, yasal statü, işlev, kat adedi, malzeme ve yapım tekniği, strüktür durum, korunmuşluk durum, kullanım durum ve yapım dönemi analizi üzere toplam on üç adet analiz yapılmıştır.

Çevresel unsurlar analizine göre; bölgede yeşil alan oldukça eksiktir ve park ile ağaç durumu az sayıdadır. Yollar özgün olmayıp asfalt ya da parke taşı ile kaplıdır. Söz konusu yapıların çatı örtüleri genellikle muhdestir. Bazı yapılarda ise çatı örtüsü sadece binanın üzerini kapatmak amacıyla eğimsiz bir biçimde yerleştirilmiştir. Alanda toplam seksen dokuz tane yapının kırk altısının üzeri örtülüdür. Makam Cami, Ulu Cami, Yeni Hamam ve Kırkkışık Bedesteni'nin örtü biçimi kubbedir. Ayrıca dokuz tane kırma ve yedi tane beşik çatının varlığından söz etmek mümkündür. Bu beşik çatılardan biri (Ulu Cami'nin kısmi bir bölümü) ile kırma çatılardan altısı marsilya tipi kiremit çatıdır. Diğerleri ise sundurma olup oluklu sac malzemedan yapılmıştır. Sundurma gölgeliğe sahip yapılar da bulunmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Çatı Biçimlenişi ve Örtü Çeşitleri (Deniz, 2021)

Çatı Stili	Yapı Sayısı	%
Teras	46	48
Çatı Örtüsü	43	52
Örtü Çeşitleri	Yapı Sayısı	%
Kubbe	4	13
Kırma Çatı	9	29
Beşik Çatı	7	23
Sundurma	11	35

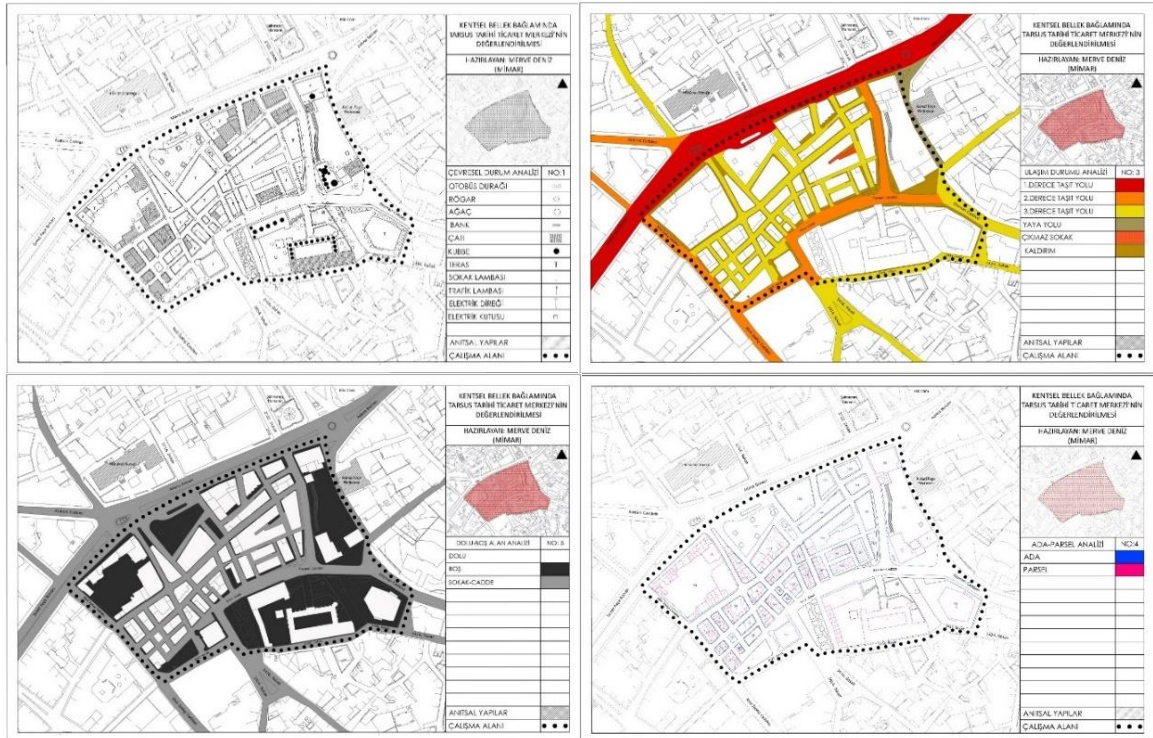
Ulaşım durumu analizine göre; çalışma alanında 1. 2. ve 3. derece taşıt yolları bulunmaktadır. Adana Bulvarı 1. derece taşıt yolu olup burada oldukça yoğun bir trafik akışı vardır. Alanda genellikle 3. derece yollar bulunduğundan iki aracın yan yana araç geçişi zordur. Çoğunlukla her adanın etrafında kaldırım bulunmakta ve bu kaldırımlara araçların park edilmesi ulaşımı daha da aksatıp yayaların sirkülasyonunu zorlaştırmaktadır. Çıkma sokak ile araç geçişine kapalı yaya yolu sayısı ise bir adettir. Bu yaya yolu Sayman Caddesi'nin geçtiği Makam Cami ve Kubad Paşa Medresesi'nin arasındaki güzergâhtır. Ayrıca dolu-boş alan analizinden elde edilen veriler kapsamında yerleşimde dolu ile boş kısımların düzenli bir biçimde dağılmadığı ve doluların boşluklardan fazla olduğu tespit edilmiştir.

Ada-parcel analizine göre; yerleşimde yer alan toplam ada sayısı otuz dokuz olup bu adaların beş adedi tapu kayıtlarına bir ada (1635 numaralı ada) olarak gözükmektedir. Yapılar ayrıık ya da bitişik nizamda genellikle tek veya iki katlı olarak inşa edilmiş ve seksen dokuz tane yapı bulunmaktadır. 572 numaralı adada konumlanan Belediye Binası ise, 1992 yılında yıktırılmış ve günümüzde burası meydan işlevinde kullanılmaktadır. 578 numaralı adada yer alan yapının bir niteliği bulunmamaktadır. Dolayısıyla 583 numaralı adada konumlanan tarihi Gön Hanı'nın tek kalıntısı olan taç kapısının algılanabilirliği zorlaştırdığından 2007 yılında Tarsus Belediyesi tarafından başlatılan yenileme

çalışmaları kapsamında yıktırılmıştır. Söz konusu adanın tümü günümüzde meydana dönüştürülmüştür (Şekil 7). Çalışma alanının güney ve kuzey sınırlarındaki adalarda parçalanma ve yapı yüksekliklerinde artış gözlenmiştir. 1965’de yıktırılan hanların arşivlerden ulaşılan bilgileri doğrultusunda 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591 numaralı adalarda konumlandığı düşünülmektedir. Günümüzde bu adalarda birbirinden bağımsız yapıların yer alması belirtilen kanıyı desteklemektedir. 581, 274, 291, 292, 294, 295, 297, 299 no’lu adalardaki dükkanların ise nitelikli olduğu ancak zamanla muhdes eklerin veya bitişik nizamda yeni yapıların inşa edildiği tespit edilmiştir. Çevresel unsurlar, ulaşım durumu, dolu-boş ve ada-parcel analizlerinin gösterimleri Şekil 8’de gösterilmiştir.

Şekil 7. Günümüzde meydana dönüştürülen 578 numaralı ada (Deniz, 2021)

Şekil 8. Sırasıyla çevresel unsurlar, ulaşım durumu, dolu-boş ve ada-parcel analizleri (Deniz, 2021)

Mülkiyet durumları incelendiğinde; alanda konumlanan seksen dokuz tane yapıdan kırk ikisi özel, yirmi sekizi karma, on biri özel vakıf, dördü Vakıflar Genel Müdürlüğü, ikisi Maliye Hazinesi, biri ise Ticaret ve Sanayi Odası'na aittir. 572 numaralı ada, ada numarası belirtilmeyip kentli arasında Kırkkaşık Bedesteni arasta parkı olarak ifade edilen alan ve 297 ada-7 parselde yer alan tarihi buğday pazarı da Tarsus Belediyesi'nin sınırları dâhilindedir. Nitekim %48 oranı ile mülkiyetlerin yaklaşık yarısının özel mülkiyet kapsamında olduğu söylenebilir. Karma mülkiyet kategorisinde değerlendirilen yapıların mülkiyeti özel vakıflar ile şahıslara aittir. Sadece 42 numaralı envanteri Tarsus Belediye ile özel vakıf, 25 numaralıyı ise limited şirket ile özel vakıf paylaşmaktadır. Ayrıca yasal statü analizinden elde edilen veriler kapsamında, yerleşimde konumlanan yapıların sadece %20'si tescilli olup sayıları on sekizdir. %9'unun ise niteliği bulunduğu tescillendirilmesi gerekmektedir. %68 oranında ise yeni yapının varlığından söz etmek mümkündür. Bu yapıların %10'u geleneksel dokuya uyum sağlamaktadır. Nitekim bölgenin geneli yeni yapılardan oluşmakta ve malzemeleri, kat adetleri, boyutları, yapım sistemleri kentin kimliğini yansıtmamaktadır. Tablo 5'te mülkiyet ile yasal statü analizlerinin tablosu gösterilmiştir (Tablo 5).

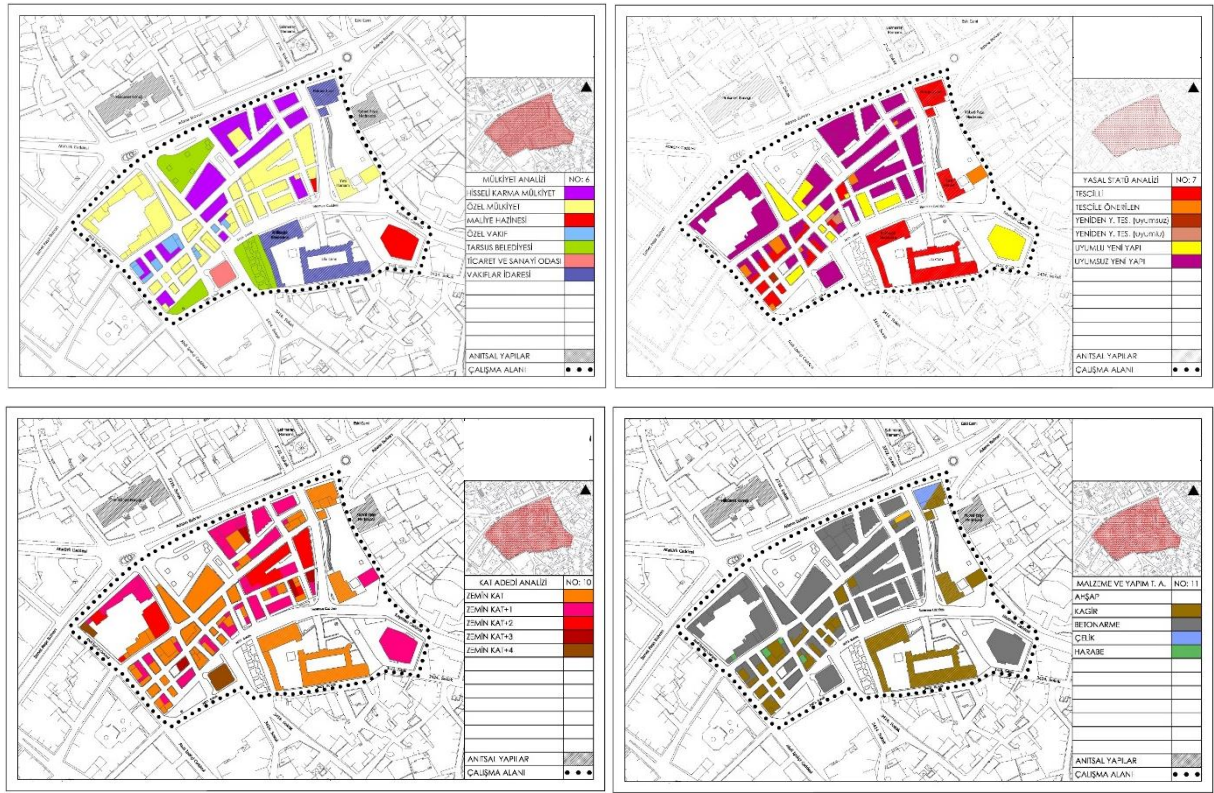
Tablo 5. Mülkiyet ve Yasal Statü Analizinin Tablosu (Deniz, 2021)

Mülkiyet Analizi	Yapı Sayısı	%
Özel Mülkiyet	42	48
Karma Mülkiyet	28	32
Özel Vakıf	11	12
Vakıflar İdaresi	4	5
Maliye Hazinesi	2	2
Ticaret ve Sanayi Odası	1	1
Yasal Statü Analizi	Yapı Sayısı	%
Tescilli	18	20
Tescile Önerilen	8	9
Yeniden Yapılmış Uyumsuz Tescilli	1	1
Yeniden Yapılmış Uyumlu Tescilli	2	2
Uyumlu Yeni Yapı	9	10
Uyumsuz Yeni Yapı	52	58

Kat adedi analizine göre; çalışma kapsamında yer alan yapıların %50'sinden fazlası bir katlı olup bazılarında ara kat bulunmaktadır. Ayrıca malzeme ve yapım tekniği analizinden elde edilen veriler kapsamında, çalışma alanında %63 oranında betonarme karkas sistemli niteliksiz yapılar konumlanmaktadır. Kâgir yapım tekniğinde inşa edilen yapılar incelenirken tamamı yığma ya da zemin kat yığma üst kat ahşap karkas olan yapılar ele alınmıştır. Söz konusu yapılar %29 oranına karşılık gelmekte olup tescillidir veya tescil için önerilmiştir. Kâgir+çelik kategorisinde ise sadece Makam Cami bulunmakta ve yenileme çalışmaları doğrultusunda çelik ilaveler eklenmiştir (Tablo 6). Şekil 9'da mülkiye, yasal statü, kat adedi ve malzeme ile yapım tekniği analizlerinin gösterimi verilmiştir.

Tablo 6. Kat Adedi ile Malzeme ve Yapım Tekniği Analizinin Tablosu (Deniz, 2021)

Kat Adedi Analizi	Yapı Sayısı	%
Zemin Kat	45	51
Zemin+1	33	37
Zemin+2	5	6
Zemin+3	4	4
Zemin+4	2	2
Malzeme-Yapım Tekniği Analizi	Yapı Sayısı	%
Kagir	26	29
Betonarme	56	63
Ahşap	1	1
Kagir+Çelik	1	1
Betonarme+Kagir	1	1
Harabe	4	5

Şekil 9. Sırasıyla mülkiyet, yasal statü, kat adedi, malzeme ve yapım tekniği analizleri (Deniz, 2021)

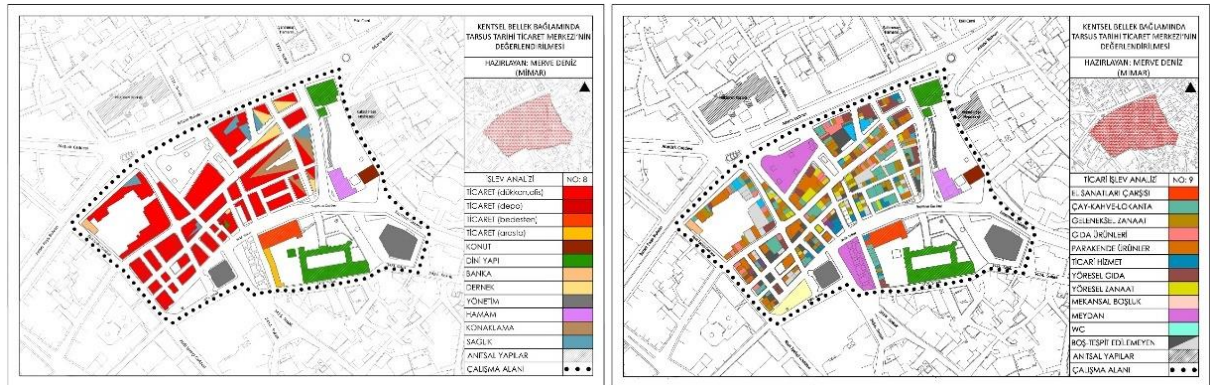
Tarihi dokuda konumlanan yapıların %72'sinin işlevi ticarettir. İki katlı olup zemin katın ticaret veya sağlık, birinci katın ise dernek, konaklama, sağlık ya da din işlevinde kullanılan karma fonksiyonlu yapılarda yer almaktadır. Bu yapılar sayıca az olduğundan yüzdeler dilime girmemiştir. %4 oranında dini işlevli Ulu Cami, Mustafa Ağa Mescidi ve Makam Cami vardır. Müftülük ile ticaret ve sanayi odasının konumlandığı iki adet yönetim binası yer almaktadır. Ayrıca alanda; arasta, bedesten ve geleneksel çarşı olmak üzere üç farklı alışveriş mekânı olup bu mekânlar arasında %98 oranında küçük birimlerin yer aldığı depo, dükkân ve ofis birimi bulunmaktadır. Arasta ile bedesten sayısı ise, bir adettir. Söz konusu mekânlardaki meslek gruplarını analiz etmek amacıyla zemin kat işlevlerinin detaylı bir analizi yapılarak yapılar; geleneksel zanaat, yöresel gıda, geleneksel zanaat, perakende satış

ve çay-kahve-yemek gibi gruplara ayrılmıştır. Aile sağlık merkezi, veteriner ve eczane sağlık kategorisine alınmıştır.

Yapılan işlev analizleri doğrultusunda alanda %20 oranıyla en çok perakende ürünlerinin satışının yapıldığı ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu mekânlar çoğunlukla yaklaşık 55 yaş ve üzeri bireyler tarafından tercih edilmektedir. Ancak yerleşimde kapalı dükkânların varlığı nedeniyle işlevleri tespit edilemeyen %8 oranında yapı bulunmaktadır (Tablo 7). Şekil 10'da işlev analizlerinin gösterimi yer almaktadır.

Tablo 7. İşlev Analiz Tablosu (Deniz, 2021)

İşlev Analizi-1	Yapı Sayısı	%
Ticaret	69	72
Hamam	1	-
Konut	1	3
Dini Yapı	4	4
Dernek	2	2
Banka	1	-
Yönetim Yapısı	2	2
Sağlık	1	-
Konaklama-Ticaret	3	-
Konaklama+Ticaret+Sağlık	1	-
Ticaret+Dernek	2	2
Ticaret+Sağlık	3	3
Ticaret+Sağlık+Dernek	1	-
Ticaret+Dini	1	-
Buğday Pazarı	1	-
Meydan	3	3
İşlev Analizi-2	Yapı Sayısı	%
El Sanatları Çarşısı (Bedesten)	1	-
Çay-Kahve-Yemek Mekanları	51	17
Geleneksel Zanaat	38	12
Gıda Satış Mekanları	24	8
Sağlık	8	3
Yöresel Gıda	23	8
Ticari Hizmet	20	7
Yöresel Zanaat	22	7
Tespit Edilemeyen	25	8
Boş	27	9
Depo	2	1
Parakende Satış	61	20

Şekil 10. İşlev Analizleri (Deniz, 2021)

Yerinde inceleme ve gözlemler ışığında yapılan strüktür durum analizine göre; Alandaki yapıların %45'inin strüktür durumu orta olup yaklaşık %50'si basit müdahaleyle kurtarılabilir. %37 oranında durumu iyi bulunan yapıların varlığından söz etmek mümkündür. Bu yapıların geneli yeni inşa edilmiş veya müdahale geçirmiştir. Ayrıca tescilli ve tescile önerilen yapıların korunmuşluk durumu analiz edildiğinde; özgünlüğü iyi, orta ve kötü olarak sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Yapının kimliği korunmuş ve az seviyede müdahale görmüşse iyi; ilave kat ya da özgün elemanları değiştirilmişse orta; fazla seviyede müdahale geçirmişse kötü kategorisine alınmıştır. Bu bağlamda yirmi altı tane tescilli veya tescile önerilen yapıdan %9'u iyi, %10'u kötü ile orta durumdadır. Tablo 8'de strüktür ile korunmuşluk durum analizlerinin tablosu gösterilmiştir.

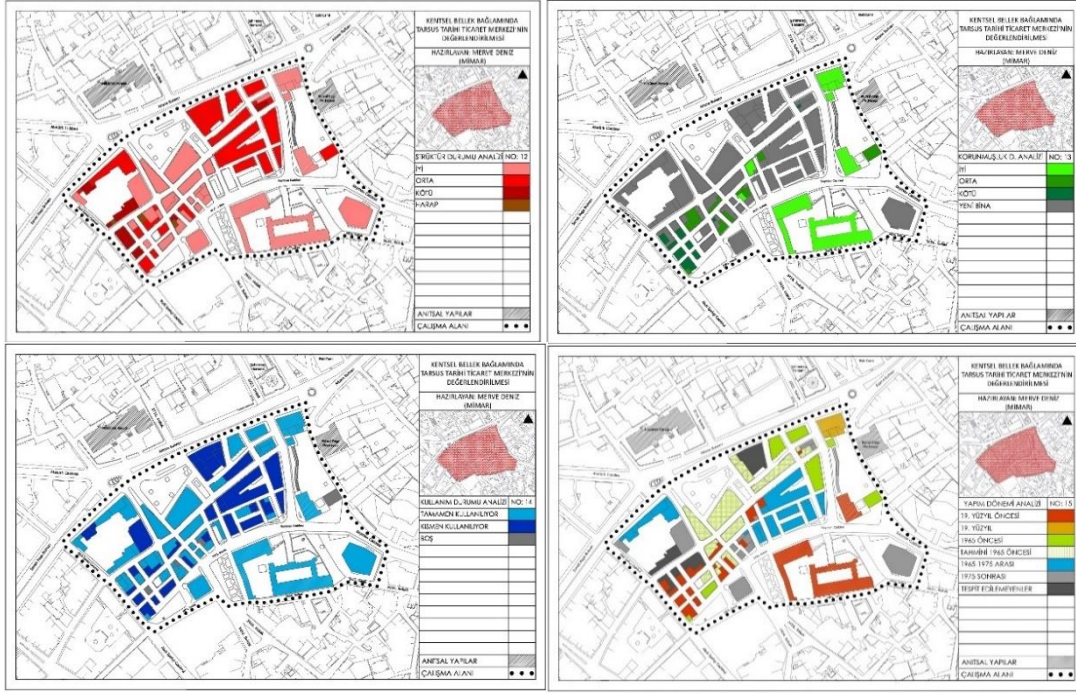
Tablo 8. Strüktür ile Korunmuşluk Durumu Analizlerinin Tablosu (Deniz, 2021)

Strüktür Durum Analizi	Yapı Sayısı	%
İyi	33	37
Ortay	40	45
Kötü	13	15
Harap	3	3
Korunmuşluk Durum Analizi	Yapı Sayısı	%
İyi	8	9
Orta	9	10
Kötü	9	10
Yeni Bina	63	71

Çalışma kapsamında tamamen kullanılan yapıların oranı %69'dur. Ayrıca yapım dönemi analizine göre; Tarsus Belediyesi'nin yapı iskân ruhsatlarında yazan tarihler doğrultusunda alanda konumlanan yapıların %23'ü 19. yüzyıl öncesine aittir. 19. yüzyılda inşa edilen tek yapı ise, 1857 yapım tarihli Makam Cami'dir. Ancak bazı yapılar ruhsatsız olduğundan yapım tarihlerine ulaşamadığı için arşiv fotoğraflarından, Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan hava fotoğraflarından, kentli ve esnaflardan elde edilen veriler ile yapıların cephe, boyut, üslup, biçim ve uyum özelliklerinden yararlanılarak yapım yılları tahmin edilmiştir. Bu tahminlere göre; 1965 yılı öncesine ait olduğu düşünülen %18 oranında yapı vardır. Alandaki tüm yapıların %18'i hakkında ise herhangi bir veriye ulaşamadığından yorum yapılamamıştır. Tablo 9'da kullanım durumu ile yapım dönemi analizlerinin tablosu; Şekil 11'de ise bu analizler ile strüktür ve korunmuşluk durum analizlerinin gösterimleri yer almaktadır.

Tablo 9. Kullanım Durumu ile Yapım Dönemi Analizlerinin Tablosu (Deniz, 2021)

Kullanım Durum Analizi	Yapı Sayısı	%
Tamamen Kullanımda	61	69
Kısmen Kullanımda	24	27
Boş	4	7
Yapım Dönemi Analizi	Yapı Sayısı	%
19. yüzyıl öncesi	20	23
19. yüzyıl	1	1
1965 yılı öncesi	7	8
Tahmini 1965 yılı öncesi	16	18
1965-1975	20	22
1975 sonrası	9	10
Tespit edilemeyenler	16	18

Şekil 11. Sırasıyla strüktür, korunmuşluk ve kullanım durum ile yapım dönemi analizleri (Deniz, 2021)

3.4. Değerlendirme

Çalışma kapsamında taranan kaynaklardan ve yapılan analizlerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde; söz konusu bölgede yeterli dolaşım alanının bulunmadığı ve dolu alanların boş alanlardan fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yerleşimdeki yapılar genellikle zemin ya da zemin+1 katlıdır. Bu zemin kata sahip binalar, kentsel kimliği yansıtmakta ve 15. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Ancak tarihi merkezin işlevsel ve mekânsal özelliklerinde zamanla değişim yaşandığı ve gelişmiş müdahaleler gördüğü anlaşılmaktadır. Özellikle geleneksel dokuyu meydana getiren Şadırvanlı ve Gön Hanı başta olmak üzere birçok dükkânın yıkılması, alan ile uyumsuz yüksek katlı yeni yapıların inşa edilmesi, mevcutta konumlanan mekânların üzerlerinin sundurma muhdes elemanlarla örtülmesi, yapıların kat sayılarının arttırılması, niteliksiz eklerin yapılması, tablo ya da tabela gibi öğelerin yerleştirilmesi, birçoğunun kapı ile pencere doğramalarının değiştirilmesi, döşemelerin yeni malzemelerle kaplanması, cephelerin sıvanarak özgün özelliklerinin kapatılması ve sokak üstlerinin kumaş parçalarıyla örtülmesi bu kanıyı desteklemektedir. Nitekim bölgenin kentsel dokusunu yansıtan yapıların sayısı oldukça az olup niteliklerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar.

2007 yılı itibariyle alanda konumlanan nitelikli yapılarda onarım faaliyetleri gerçekleştirilmiş ve bu doğrultuda sıvaları kazınarak özgün özellikleri ortaya çıkarılmış, niteliksiz ekleri ayıklanmış, doğramaları değiştirilmiş ve eksik kısımları tamamlanmıştır. Ancak henüz yenilenmeyen ve yıkılmak üzere olan yapılar da bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu faaliyetler kapsamında yerleşimin geleneksel dokusuna ve tarihi kimliğine uyum, gabari, ölçek, boyut gibi özelliklerle bütünlük sağlama amacıyla

bölgedeki betonarme yapıların kat sayıları azaltılmış, doğramaları değiştirilmiş, cepheleri boyanmıştır. Harabe durumundakiler ise yıktırılarak yerlerine kâgir teknik ile tek katlı yapılar inşa edilmiştir. Fakat herhangi bir müdahale geçirmeyen betonarme yapıların varlığından da söz etmek mümkündür.

Bölgede çoğunlukla 3. derece taşıt yolları bulunmakta ve bu yollar asfalt ile kaplandığından kentsel doku ile uyumsuzdur. Söz konusu yollar dar olup iki araç yan yana zor bir biçimde geçmekte ve yaya yolları bulunmadığından kentli genellikle araç yollarından yürümektedir. Ayrıca özellikle gündüz vakitlerinde trafik yükünün fazlalığı nedeniyle kazalar meydana gelmektedir. İşletmeciler ise yeterli otopark alanı olmadığından araçlarını dükkân önlerine hatta kaldırımlara park etmektedir. Bu durum hem yayalar hem de araç kullanıcıları için gün geçtikçe sorun yaratmaya başlamıştır. Yeşil alanların varlığı ise yetersiz ve mevcutta konumlanan meydanlar bölgenin bu durumunu karşılamaya yetmemektedir. Kent mobilyaları ile ağaçların sayısı azdır. 1960'lı yıllarda yıktırılan geleneksel yapıların yerine inşa edilen 3-4 katlı konaklama yapıları ve müdahale geçiren özgün yapılar, tarihi merkezin algılanabilirliğini zedelemekte ve yerleşimin kimliğine uymamaktadır. Yapıların yarısından fazlası yeni yapı olup geneli dükkân tipolojisinde tasarlanmıştır ve günümüzde yaklaşık %70'i kullanılmaktadır. Geleneksel ve yöresel zanaat türlerinin sayısı azalmış ve yerini perakende ürünlerine bırakmıştır. Ayrıca bölgenin kentsel dokusunu yansıtan yapılardan restore edilenler haricindekilerin strüktür durumu kötü bir vaziyette olduğundan hem kullanıcılarının sağlığı hem de yerleşimin kimliği için tehlike yaratmaktadır. Tablo 10'da incelenen Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin değerlendirilme tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 10. Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi'nin Değerlendirilmesi (Deniz, 2021)

Çalışma Alanının Potansiyelleri	Çalışma Alanının Problemleri
Tarsus'un kentsel kimliğini yansıtan Ulu Cami'nin, Makam Cami'nin, Yeni Hamam'ın ve Kırkkâşık Bedesteni'nin varlığı	Kentsel dokuyu oluşturan kâgir teknikli ve zemin/z+1 katlı yapıların sayısının gittikçe azalması
Kentin tarihi yerleşimini meydana getirdiğinden ziyaret edilmesi	1960'lı yıllardan sonra geleneksel doku ile uyumsuz 3-4 katlı betonarme karkas yapıların inşa edilmesi
Ulaşılabilir ve erişilebilir olması	Günümüzde yöresel ve geleneksel zanaat türlerinin azalması
Kubad Paşa Medresesi, Hükümet Konağı, Şahmeran Hamamı, Kilise Cami, Roma Hamamı ve Bilal-i Habeşi Mescidi'ne olan yakınlığı	Yeşil alanların azlığı ve ağaç sayısının eksikliği
Tarihi ve kültürel bir dokusunun bulunması	Dolaşım alanlarının yetersizliği
Toplum tarafından benimsenmesi ve değerli görülmesi	Kentsel dokunun fazla müdahale geçirmesi
Ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin yanı sıra kentlinin sosyalleşme amacıyla bölgeyi tercih etmesi	Yoğun trafik akışı/dar yollarda araç sayısının fazlalığı/dükkan önlerine araç parkı
Nadiren kerme, tanıtım gibi etkinliklerin düzenlenmesi	Yer döşemelerinin asfalt ile kaplanmış olması
Merkezi bir yerde konumlanması	Yaya yollarının eksikliği
Sivil mimarlık örneklerinin yer aldığı Tarihi Tarsus Evleri'ne yakınlığı	Yapılara yeterli bakım-onarım çalışmalarının yapılmaması
	Yapılardaki strüktürel aksaklıkların göz ardı edilmesi

4. Koruma Önerileri ve Sonuç

Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi işlevsel ve mekânsal özelliklerini 19. yüzyıldan başlayıp günümüze kadar kaybetmeye devam etse de her dönem değerli bir yerleşim yeri olarak önemini sürdürmüştür. Dolayısıyla söz konusu merkezin sahip olduğu hafızasıyla beraber korunarak gelecek kuşaklara aktarılması için günümüz gereksinimlerine yanıt verebilecek kapsamlı çözüm önerilerinin getirilmesi gerekmektedir.

Tarihi çevrelerin korunmasına dair tüzükler incelendiğinde; Venedik Tüzüğü (1964) yapıların toplumsal bir amaç için kullanılmasının bu yapıların korunmasına katkı sağladığından yeni bir fonksiyonun verilmesinin mümkün olduğunu ve Washington Tüzüğü (1987) de işlevlendirilen mekânın, yerleşimin karakteriyle uyum sağlaması gerektiğini belirtmektedir. (Venedik Tüzüğü, 1964- Washington Tüzüğü, 1987). Bu tüzüklere dayanarak çalışma alanında yapılan yerinde incelemeler ve mekansal analizler doğrultusunda bölgenin toplum tarafından tanınıp göz ardı edilmesinin önüne geçmek ve işlevsiz kalan yapıların terk, bakımsızlık gibi nedenlerle yok olmasını engellenmek için yerleşimin tarihi ile kültürel kimliğine ve geleneksel dokusuna uygun işlevsel çözüm önerileri geliştirilmiştir.

4.1. Çevre Ölçeğinde Koruma Önerileri

Tarihi bölgede yeterli dolaşım alanı olmadığından, dükkân ve kaldırım önlerine araç park edildiğinden ve 3. derece taşıt yollarında oldukça yoğun bir yaya ile trafik akışı gerçekleşip kazalar meydana geldiğinden öncelikle bu yolların tümü yaya yoluna dönüştürülmeli, araç giriş ve çıkışı yasaklanmalı ve araç parkına izin verilmemelidir. 1. ve 2. derece taşıt yolları işlevine devam etmelidir. Kentsel dokuya uyum sağlamayan asfalt döşemeler yerine arnavut kaldırımları gibi yerleşimin kimliği ile bütünlük kurabilen döşemeler yapılmalıdır.

Bu bağlamda; günümüzde demircilik, bakırcılık, tenekecilik gibi azalan zanaat faaliyetlerini tekrardan hareketlendirmek ve gençleri alana kazandırmak amacıyla kullanılmayan yapılar kursa dönüştürülerek gençler eğitilmeli ve bu sayede söz konusu faaliyetlerin yeniden üretimine katkıda bulunulmalıdır. Hatta işletmecileri tarafından çok fazla geliş güzel müdahalelere maruz kalan yapıların varlığı, bireylerin korumaya dair bilinç eksikliğini doğruladığından bu bilincin ortaya çıkarılmasına ve tarihi çevrenin muhafaza edilmesine yönelik seminerlerin verileceği atölyeler oluşturulmalıdır. Geleneksel üretim mallarının göz ardı edilmesinin önüne geçmek, tarihi merkezi yeniden özgün özellikleri ile ön plana çıkarmak, ziyaretçilerin ilgisini buraya çekerek yöre halkına maddi kazanç sağlamak için yerel ürünlerin yer aldığı hediyelik eşya dükkânları açılmalı, tanıtıcı broşürler hazırlanarak turizm ofislerine bırakılmalı ve bölge tur güzergâhlarına eklenmelidir. Ayrıca hem Tarsus'un dokumacılık, sepetçilik, oya yapımı gibi somut olmayan kültürel mirasını geleneksel doku ile birlikte koruyarak kültürel mirasın yok olmasını önlemek hem de ticaret merkezinin tarihi ve kültürel kimliğini tanıtmak gayesiyle boş yapılara yaşayan müze işlevi verilmelidir. Araştırmacıların yerleşim hakkında bilgi edinirken doğru bilgilere ulaşabilmesi amacıyla alana ait eski dönem haritalarının, fotoğraflarının ve

belgelerinin sergilendiği arşiv merkezi açılmalıdır. Alanın yeniden canlandırılması ve kentli tarafından tercih edilme durumunun artırılması için bölgenin kimliği ile uyum göstermeyen hatta gittikçe çoğalan parakende ticaretinin yapıldığı dükkanlar nostaljik kafelere dönüştürülebilir. Bölgede yapılan gözlemler doğrultusunda kullanıcıların gün içerisinde meydanları sosyalleşme mekânı olarak kullandığı ve diğer kişilerin de konser, sergi, tiyatro veya festival etkinlikleri ile alanı benimseyebileceği düşünüldüğünden bu etkinliklere yer verilmesi önerilmektedir.

4.2. Yapı Ölçeğinde Koruma Önerileri

Tarihi merkeze yapılacak yeni yapıların zemin katlı, kesme taş malzemeden ve kâgir teknik ile kurgulanması ve tasarım yarışmalarının düzenlenerek projelere karar verilmesi bölgenin dokusuna, kültürel ile mimari özelliklerine uygun projelerin ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır. Yerleşimin algılanmasını zorlaştıran ve kimliğini zedeleyen sokak üstlerini örten kumaşlar, nitelsiz ilave katlar, muhdes çatı ile gölgelikler, tabela ile klima üniteleri ve alanla uyumsuz doğrama ile kaplamalar kaldırılmalıdır. Strüktür durumu kötü olanlar onarılmalı, iyi ve kötü durumdakilerin ise bakımları yapılmalıdır. Ayrıca alanın geleneksel karakterini yansıtan yapılar arasında strüktür durumu iyi derecede olanların belirli aralıklarla bakımları yapılmalı, kötü ile orta derecedekiler ise restore edilerek özgün özellikleri ortaya çıkartılmalıdır. Harap bir vaziyette konumlananların da yeniden kente kazandırılması için eski fotoğraflardan, gravürlerden, arşiv belgelerinden, yerleşimdeki diğer nitelikli yapılardan ve bölgenin tarihi ile kültürel kimliğinden yararlanılarak öncelikle sağlaştırılması ardından diğer restorasyon teknikleri ile çözüm önerilerinin getirilmesi gerekmektedir. Fakat bu çözümler yeterli gelmezse geleneksel dokuya uyumlu yeni yapılaşmanın da önerilmesi uygundur.

4.3. Sonuç

Kentler; kullanıcılarıyla beraber şekillenen yerleşimler olup dokularında konumlanan kamusal alanlar ise esas işlevlerinin yanında bireylerin sosyalleşmesine imkân tanıyan mekânlardır. Bu mekânlardan biri de geleneksel dokuyu meydana getiren ve her toplumun yaşam tarzına göre biçimlenen tarihi ticaret merkezleridir. Çalışmaya konu olan ve geçmişte önemli bir ticaret merkezi olan Tarsus kenti önemini kaybetmeye başladıktan sonra eski fonksiyonlarını kaybetmiş ve günümüzde Şehitkerim Mahallesi'nde tarihi bir bölge olarak mevcudiyetini devam ettirmektedir. Bu çalışma boyunca söz konusu merkezin süreç içerisinde yaşadığı değişim ortaya konulmaya çalışılmış, yerinde yapılan incelemelere ve fiziki analizlere dayanarak yerleşimin mevcut geleneksel dokusu değerlendirilmiş, alanın potansiyelleri ile problemleri tespit edilmiş ve elde edilen tüm veriler ışığında bölgenin gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik yapısal ile çevresel müdahale önerileri geliştirilmiştir. Böylelikle bu merkezin sadece tarihi bir çevre olarak mevcudiyetini sürdürmesinden öte tarihsel ile kültürel kimliğinin herkesçe fark edilip hak ettiği değeriyle birlikte tekrardan Tarsus'un kent yaşantısına kazandırılması hedeflenmektedir. Nitekim tespit edilen problemlerin çözümüne dair günümüzde olumlu bir gelişme olmayıp bu makale kapsamını aşan finansal ile hukuki koşulların oluşturulmasıyla

beraber multidisipliner bir çalışma dâhilinde yerel ve ulusal yetkililer ile koruma bilincine sahip bireyler tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Kaynakça

- Ahunbay Z. Tarihi çevre koruma ve restorasyon. İstanbul: Yapı Yayın; 2004.
- Akın ES., Demiroğlu İzgi B. Tarihi hanlarda yeni işlev: Deveci Han ve Taşhan, Tokat. Vakıflar Dergisi 2021; 56(1): 143-162.
- Akgündüz A. Arşiv belgeleri ışığında Tarsus tarihi ve Eshab-ı kehf. İstanbul: Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları; 1993.
- Aksoy A., Enlil Z., Ünsal D., Pulhan G., Dinçer İ., Zeren Gülersoy N., Ahunbay Z., Köksal G. Kültürel miras yönetimi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını; 2012.
- Biröl G. Bir kentin kimliği ve kervansaray oteli üzerine bir değerlendirme. Arkitekt Dergisi 2007; 514(1): 46-54.
- Boyer C. The city of collective memory. Cambridge: Mıt Press; 1994.
- Deniz M. Kentsel bellek bağlamında Tarsus Tarihi Ticaret Merkezinin değerlendirilmesi. Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana, Türkiye, 2021.
- Deniz M., Umar N. Breakdowns in urban memory: Tarsus Şadırvanlı Han example. 7th International Mardin Artuklu Scientific Researches Conference, 10-12 December 2021, sayfa no: 601-610, Mardin.
- Enlil Z. Tarihi bir çevreyi yaşatmak: Paris ve Bologna'da bütüncül koruma yaklaşımları. İstanbul: YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını; 1992.
- Erder C. Tarihi çevre kaygısı. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını; 1999.
- Evliya Çelebi. Evliya Çelebi seyahatnamesi. Haz: Y. Dağlı, S.A. Kahraman, R. Dankoff. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları; 2005.
- Gedik GS. Tarihi çevrelerin sürdürülebilir yeniden canlandırılmasında kullanıcı görüşlerinin değerlendirilmesi: Bursa Hanlar Bölgesi örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Türkiye, 2015.
- ICOMOS. Venedik Tüzüğü; 1964. Alındığı yer http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf.

- ICOMOS. Washington Tüzüğü; 1987. Alındığı yer
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf.
- Matteson RP. Tarsus'taki yıllarım (1923-1927). Çev: Murat Köroğlu. Adana: Aratos Yayınları; 2014.
- Öz H. Yakın tarihte Tarsus (1850-2000). Adana: Alev Dikici Basım ve Ambalaj; 2012.
- Öz H. Tarsus ticaret tarihi. Mersin: Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası; 2016.
- Rother L. Die Städte der Çukurova: Adana-Mersin-Tarsus. Ein Beitrag zum Gestalt-, Struktur- und Funktionswandel türkischer Städte. Tübingen, Im Selbstverlag des Geographischen Instituts der Universität; 1971.
- Tarsus Belediyesi. Fotoğraf Arşivi. Tarsus Kudeb Arşivi; 2021.
- Ulutaş S. Tarsus kazasının sosyo-ekonomik yapısı. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Mersin, Türkiye, 2012.
- Ünlü T. Mekânsal planlamanın kentin biçimlenmesine etkisi: Mersin örneği. Planlama Dergisi 2009; 3(4): 27-42.
- Zoroğlu L. Tarsus tarihi ve tarihsel anıtları. Adana: Kemal Matbaası; 1995.